

עידן

דעת
אלקן אביך
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
זו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון קסא - פרשת וארא - שנת תשפ"ד

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא פרק נא
שיעור קטו - ב (פרשת תצוה תשס"ב)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

בינו שנות דור ודור:

היראת שמים של
דור העבר
לעומת דורנו

עמוד ה'

**מלכותך
מלכות כל
עולמים:**
קשר בין
העולמות ע"י
מדת מלכותו
יתברך

א. כתר מלכות: מדת 'מלכות' של עולם העליון נעשית ה'כתר' לעולם התחתון
מלכות של עולם העליון יורדת ומתלבשת במדת הכתר של עולם התחתון | הכלל בענייני קדושה ש'נעוץ סופן בתחילתו' | אור הכתר מאיר במדת המלכות - 'כתר עליון איהו כתר מלכות' | ירידת המלכות לעולם שלמטה הימנה כדי שיתאחדו העולמות | חיצוניות הכתר - 'אריך אנפין', פנימיות הכתר - 'עתיקא' | מדת המלכות העליונה מתלבשת בפנימיות הכתר שלמטה | בצד הקדושה 'עשר ולא תשע'

ב. ברצונך תרום קרנינו: 'כתר' הוא התענוג והרצון הנמשך מעצמות הנפש
ספירת הכתר היא מדת הרצון שבנפש | רצון עם טעם שכלי נקרא 'הכרה' | רצון הוא גילוי עצמות הנפש | ראייה מדברי הרמב"ם ז"ל בענין 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני' | 'כתר' מורה על דבר שלמעלה מקומת האדם | מדת הכתר למעלה נמשכת ממהותו ועצמותו ית' | פנימיות טעם הרצון - מפני שהנפש מתענגת מהדבר המקושר ביותר לעצמותה | מדת המלכות היורדת ומתלבשת בפנימיות הכתר שלמטה היא גילוי התענוג שמקבל השי"ת מקיום תורה ומצוות | לעת"ל נזכה להתגלות פנימיות רצון העליון ול'טעמי תורה' שלא נתגלו עדיין

ג. זה דור דורשינו: מנהיגי ישראל מקשרים את הדור לדור הקודם
סדר השתלשלות הדורות הוא כעין סדר חילוקי העולמות | ראשי העם גורמים קשר בין הדורות | הם שייכים בעיקר לדור הקודם | כעין מדת המלכות הנעשית כתר לעולם התחתון | הצדיקים נחשבים כמו ה'עתיקא' המגלה עצמות חיות הנפש | הצדיקים חושבים שהם גרועים ושפלים כיון שמעריכים עצמם לפי ערך הדורות הקודמים | 'שאי' - 'יש אין', ומלשון הגבהה כמו כתר שעל הראש

א.

כתר מלכות: מדת 'מלכות' של עולם העליון נעשית ה'כתר' לעולם התחתון

קשה שלפי זה אין כאן אלא תשע ספירות ולא עשר
אמנם עדיין הדבר טעון ביאור, שהרי לפי זה נמצא לכאורה שלמעשה אין בכל עולם ועולם כי אם תשע ספירות עליונות ולא עשר, שהרי המלכות של עולם זו יורדת לעולם שלמטה ומתהווה שם לבחי' כתר, ונמצא שבאמת אין בעולם זה שתי ספירות 'כתר' ו'מלכות', דממה נפשך, אם נחשב את מדת הכתר שבעולם זה - שהיא בחי' מלכות של עולם הגבוה ממנו - בחשבון הספירות, שוב אי אפשר לחשב את המלכות של אותו עולם כחלק ממנין המידות, שהרי היא נמנית במנין הספירות של העולם התחתון - שעומדת שם כספירת הכתר. ונמצא שלכאורה אין כאן אלא תשע ספירות ולא עשר. ובאמת בוודאי אי אפשר לומר כן, שהרי נודע הכלל שכתוב בספר יצירה (פ"א מ"ד) שבצד הקדושה הן 'עשר ספירות בלימה - עשר ולא תשע'.

שני חלקים שבמדת כתר: חיצוניות - בחי' 'אריך אנפין', ופנימיות - דרגת 'עתיקא'

אך ביאור הדבר הוא, כי באמת יש בספירת הכתר שני חלקים, חיצוניות הכתר ופנימיות הכתר, שיתבאר להלן בעז"ה, והם המכונים בספרי המקובלים ובספרי חסידות - בחי' 'עתיקא' ובחי' 'אריך אנפין', ששניהם כלולים במדת הכתר (אך לפעמים, כאשר אין הדבר נוגע כל כך לאותו הדרוש שמדברים בהם הספיק"ק, אזי אין הם מבחינים בין שתי המדרגות האלו, ויכולים אז לכנות את כללות מדת הכתר בשם 'עתיקא' או 'אריך אנפין' וכדו', אבל

שבכל ענייני הקדושה 'נעוץ סופן בתחילתו' (ספר יצירה פ"א), כלומר שהגמור והסוף שבכל קומה שבקדושה תלוי בראשון שבאותה המערכה, ויש לו איזו מעלות ממהות מדרגת ראשית הקומה. ולפי זה נמצא שמדת המלכות שהיא סופא דכל דרגין בקומת הקדושה, מקבלת איזה אור מדרגת הכתר, הראשית שבמערכת הספירות, ויש בה איזו בחינה של מדת הכתר, וכאמור אליהו הנביא ז"ל (תיקו"ז יז). 'כתר עליון איהו כתר מלכות, ועליה איתמר מגיד מראשית אחרית'.

ירידת המלכות לעולם שלמטה הימנה כדי לקשר העולמות
והנה רצה הקב"ה שיהא קשר ואחדות בין כל העולמות, כלומר שכל העולמות אבי"ע יתאחדו לאחדים ולא יהיה שום פיורד ביניהם, כסוד 'רוא דאחד'. ולכן כדי לקשר אותם לאחדים, עשה השי"ת שהמלכות שבכל עולם ועולם - שיש בה גם מבחינת הכתר של אותו העולם, תרד למטה ותתלבש שם במדת הכתר של העולם התחתון, ותאיר בכתר של העולם שלמטה מן הכתר שכנגדו בעולם העליון, ובוה תהיה אחות שלימה בין כל מדרגות העולמות. וזהו ביאור ענין הנזכר, שמדת המלכות של עולם הגבוה יורדת לעולם התחתון, ונעשית שם בחינת הכתר.

כתב התניא בפרק נב, וז"ל: ומהו הלבוש שיוכל להסתירה ולהלבישה [לעצמות האין סוף ב"ה] ולא יתבטל במציאות באורה - הוא רצונו ית' וחכמתו וכו' המלוכבים בתורה ומצותיה הנגלית לנו ולבנינו, דאורייתא מחכמה נפקת - היא חכמה עילאה דלעילא לעילא מעלמא דאתגליא וכו', רק שירדה בסתר המדרגות ממדריגה למדריגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים שהן תרי"ג מצות התורה, ובירידתה בהשתלשלות מעולם לעולם גם השכינה ירדה ונתלבשה בה בכל עולם ועולם. וזהו היכל קדשי קדשים שבכל עולם ועולם, וכמ"ש בזהר ועין חיים שהשכינה היא מלכות דאצילות מתלבשת בהיכל קדשי קדשים דבריאה וכו', עכ"ל.

מלכות של עולם העליון נעשית כתר לעולם התחתון
הזכיר כאן התניא בקצרה הענין המוזכר בזה"ק ובכתבי הארז"ל, שמדת המלכות שהיא הספירה התחתונה שבכל עולם ועולם מארבעת העולמות אצילות בריאה יצירה ועשיה, יורדת ומתלבשת בבחינה העליונה של העולם שלמטה ממנה, ונעשית שם בחי' הכתר לעולם התחתון. וכגון שמדת מלכות דאצילות יורדת לעולם הבריאה ומתלבשת בכתר שבו, וכן הלאה כיוצא בזה.

'כתר עליון איהו כתר מלכות' - ע"ד 'נעוץ סופן בתחילתו'
וביאור הדבר, הנהה בכל עולם ועולם יש קומה שלימה של העשר ספירות, כתר חכמה בינה וכו' עד מלכות. ונודע הכלל,

פטרון הגליון - שבט

נתנדב לע"נ
הרה"ח ישראל אלימלך ב"ר מנחם ע"ה
נבל"ע י"ב שבט
ולע"נ האה"ח פיגא ב"ר יצחק יעקב הכהן ע"ה
נבל"ע י"ט שבט

והנה רצה הקב"ה שיהא קשר ואחדות בין כל העולמות, כלומר שכל העולמות אבי"ע יתאחדו לאחדים ולא יהיה שום פירוד ביניהם, בסוד 'רזא דאחד'. ולכן כדי לקשר אותם לאחדים, עשה השי"ת שהמלכות שבכל עולם ועולם - שיש בה גם מבחינת הכתר של אותו העולם, תרד למטה ותתלבש שם במדת הכתר של העולם התחתון

~

כמו שנאמרו הדברים למטה בנפש האדם, כן הדבר למעלה בנמשל כביכול, בענין מהות ספירת הכתר - מדת הרצון שלמעלה ב"ה. כי הרצון העליון של הבורא ב"ה הוא הקרוב ביותר למהותו ועצמותו יתברך, והדבר הנמשך מפנימיות רצונו יתברך הוא עצמות אלוקות ממש כביכול, כי כאמור מדת הכתר ורצון העליון שלמעלה הכתר ורצון הרצון שלמעלה הכתר ורצון המוחין שלמעלה הכתר ורצון המוחין חכמה ובינה וכו', מורים על גילוי מהות האין סוף ב"ה עצמו

באמת בשורש הדברים הם שתי דרגות חלוקות במדת הכתר. כי 'עתיקא' הוא דרגת פנימיות הכתר, החלק הסתום שבו הנעתק לגמרי מאיתנו, ואילו בחי' 'אריך אנפין' מורה לחיצוניות הכתר, שהוא חלק הגלוי יותר שבו, וכמו שיתבאר.

כתר' סתם הוא החלק החיצוני והגלוי שבו - ובפנימיותו מתלבשת המלכות העליונה

ולפי זה יתורץ מה שהקשינו איך נחשב את ספירת הכתר ומדת המלכות לשתי ספירות מחולקות, הלא לכאורה כאחת הם חשובים ונמצא שאין בכל עולם עשר ספירות ממש, אך לפי האמור יתיישב הדבר. כי מה שאנו מכנים בדרך כלל כסתם מדת הכתר' שבקומת הספירות, מורה החלק החיצוני שבה, שהוא חלק הנגלה שבה. ומה שאמרנו שמדת המלכות יורדת ונעשית בחי' הכתר לעולם התחתון, היינו שמתלבשת

בבחינת פנימיות הכתר, דרגת 'עתיקא', וכלומר שמדת המלכות של העולם העליון מגלה את פנימיות הכתר של העולם התחתון.

מדת המלכות מגלה את פנימיות הכתר - שהוא דרגת עתיקא המאירה מעולם העליון

ביאור הדבר, שמתחילה כל ספירת הכתר, חיצוניותו ופנימיותו, חשובה כדבר אחד בלבד, ואין ניכר כלל שיש בה פנימיות וחיצוניות. ואילו מדת המלכות, שמהותה כח ההתגלות שבכל הדברים לפועל, מגלה את חלקו הפנימי של הכתר ועושה אותו כחלק נפרד העומד בעצמו. והיינו לומר שמעתה יש כאן שני חלקים בכתר, חיצוניות ופנימיות, כי מדת המלכות של עולם הגבוה מאירה את אור העתיקא של עולם העליון, שהוא למעלה מעלה ממדרגת העולם הנוכחי,

.ב.

ברצונך תרום קרנינו: 'כתר' הוא התענוג והרצון הנמשך מעצמות הנפש

ובזה גילתה והוציאה לפועל ממש את חלק הפנימיות שבמדת הכתר שבכאן, ועתה הוא ניכר בפני עצמו, והוא הנעשה הכתר הגמור של קומת הספירות שבעולם התחתון.

שני חלקים שבכתר נחשבים כמידות מחולקות - 'כתר' ו'מלכות'

ונמצא שלמעשה יש כאן שתי בחינות במדת הכתר, החלק החיצוני שבה, המשתייך אכן בעיקר לדרגת אותו העולם, והחלק הפנימי שבה, התגלה על ידי שירדה מדת המלכות שלמעלה ונתלבשה בכתר שלמטה, והוא אור העליון שלמעלה מדרגת העולם הנוכחי. וממילא שפיר יש לחשב את שתי המידות 'כתר' ו'מלכות' כספירות מחולקות, והינם אכן 'עשר ולא תשע'.

הבורא ב"ה הוא הקרוב ביותר למהותו ועצמותו יתברך, והדבר הנמשך מפנימיות רצונו יתברך הוא עצמות אלוקות ממש כביכול, כי כאמור מדת הכתר ורצון העליון שלמעלה מדרגת המוחין חכמה ובינה וכו', מורים על גילוי מהות האין סוף ב"ה עצמו, שמשם נמשך מהות רצונו האמיתי.

'כתר' מורה על דבר שלמעלה מקומת האדם

ומהאי טעמא נחשבת מדת הרצון כמו 'כתר' - לדבר העומד למעלה מקומת האדם, ככתרו של מלך הניתן על ראשו ואינו חלק מעצם קומתו. כי הגם שהרצון הוא גם מדה ממידות האדם, ובוהו הוא לכאורה דומה לשאר הספירות והמידות, מכל מקום נחשב הוא כ'מידה ואינה מידה', לפי שנמשך מעצם הנפש שלמעלה ממדרגת הכחות והמידות הטבועים בו, כי הוא ממש חלק מעצמות הנפש, ולכן הוא עומד למעלה משאר המידות שהינם רק התפשטות מן העצמות ואינם חלק ממנה ממש. [ומובן ביותר ע"פ האמור לעיל שמדת המלכות של העולם העליון יורדת למטה ונעשית הכתר של עולם התחתון, ונמצא שמהות הכתר הוא אכן גבוה ונישא ממדרגת שאר הקומה של העולם הנוכחי, כיון שהוא הארה מעולם העליון, ויתבאר ביתר להלן בעז"ה].

[והיינו טעמא לכך שישנה דעה במקובלים (ראה בפרדס רמונים ש"ג פ"ג) לא לחשוב כלל ספירת הכתר כחלק מהספירות, כי כאמור מדה זו אינה מידה ממש, אלא חלק מעצם הנפש, ואכמלה"ב].

פנימיות טעם הרצון - מפני שהנפש מתענגת מהדבר ההוא

והנה הגם שאמרנו ש'אין טעם ברצון', ורצון בשלימות הוא רק כאשר הוא נמשך מעצם הנפש בלי שום טעם בדבר, בכל זאת ישנו טעם במהות הרצון למה אכן רוצה הנפש את הדבר ההוא, והוא פנימיות החשק והרצון לאותה הפעולה שהיא עושה, וכמו שיבואר.

ופנימיות הטעם ברצון שהוא החשק הבא מעומק הנפש, הוא מה שהנפש מתענגת ומקבלת הנאה מאותו הדבר והפעולה שהיא רוצה לעשות וכדומה. והיינו לומר **שעצמות הנפש רוצה ומתאוה לכל דבר שיש לה תענוג ומקבלת חיות ממנו, ותענוג זה הוא סיבת הרצון שיש לה לדבר ההוא.** ואכן אי אפשר להסביר ולבאר מהות התענוג הזה, שהרי כאמור 'תענוג' הוא נמשך מעצם הנפש שלמעלה מהשגה והבנת החכמה והשכל, שעל זה נאמר 'אין טעם [נגלה] ברצון', אך מכל מקום פנימיות מהות הרצון הוא התענוג וההנאה שמקבלת הנפש מאיזה דבר, והוא הוא הגורם והמעורר את החשק והרצון לדבר ההוא.

שאינו מחוייב בו מן התורה וכו', אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, כיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר 'רוצה אני', כבר גרש לרצונו, עכ"ל.

קשה שהרי ברור שאין למגרש זה שום רצון בגירושיו

ולכאורה הדבר נפלא מלהבין, שהרי האיש הזה עומד לפנינו ואומר בפה מלא שבאמת אין הוא רוצה לעשות הדבר שחייבו אותו חכמים, ואין הוא עושה כן כלל מרצונו, כי אם מכח מה שמכין אותו ומכריחין אותו עליו, וכל מה שהוא אומר 'רוצה אני' לכאורה אינו כלל מרצונו הטוב רק ע"י כפייה מכח המכות והיסורים, ואם כן איך אפשר לקרוא זאת 'לרצונו' שחייבה עליו התורה, הלא ענינו רואות שאין הוא רוצה כלל בדבר, וכל הרמ"ח והשס"ה שלו אומרים כמעט בפיורש ש'לא רוצה אני', וא"כ איזה רצון יש בדבר.

עיקר הרצון תלוי בעצם הנפש למעלה מן הדעת הגלויה

ועל כרחק מוכח מזה כדברינו, שמהות הרצון תלוי בעצמות נפש האדם שלמעלה מהשגתו ודעתו, והאדם בעצמו אין צריך להיות 'מבין' עליו כלל, כי הוא נעוץ בעצם מציאותו שלמעלה משכלו הנראה והנגלה. והכי נמי בדין, כיון שבאמת הרי הוא רוצה להיות חלק מישראל כדברי הרמב"ם, מעתה אנו אומדים דעתו ורצונו שכמו כן רצונו האמיתי הוא לעשות ולקיים ככל שיחייבו אותו התורה וחכמיה, ובעצם נפשו - שבה תלוי רצונו האמיתי - יש לו רצון שלם ליתן את הגט או להקריב את הקרבן וכדו'. ומה שהוא אומר בפיו שאין הוא רוצה בכך, זהו רק מכח שאר חלקי הנפש המתפשטים מעצמותו, שהם מידותיו ותאוותיו שאינם ממש עצמות הנפש, והם אלו שאין להם רצון לכך, אבל זה אינו נוגע לנו, שכיון שבפנימיות נפשו יש לו רצון אמיתי לעשות כדת וכדין, הרי זה נחשב שהדבר נעשה 'לרצונו' ממש, כי כאמור עיקר הרצון תלוי בעצמות נפש האדם שלמעלה משכלו ודעתו הגלויים.

מדת הכתר למעלה נמשכת ממהותו ועצמותו יתברך

והנה כמו שנאמרו הדברים למטה בנפש האדם, כן הדבר למעלה בנמשל כביכול, בענין מהות ספירת הכתר - מדת הרצון שלמעלה ב"ה. כי הרצון העליון של

מדת הכתר היא חלק הרצון שבנפש

ונבוא לבאר הדברים על פי המידות שבנפש האדם, וממנו יובן קצת למשכיל להבין הדברים כלפי למעלה כביכול. [ומובן מאילו שכל הדברים הנאמרים הם רק בקצה הנגיעה ממש, כי באמת הם עניינים ארוכים לאין סוף]. דהנה עניינה של ספירת הכתר באדם היא **מדת הרצון שבנפש**, והיא מה שנפש האדם רוצה וחושק לאיזה דבר וזה הנקרא בכללות מדת הכתר שבקומת הספירות.

הרצון הוא גילוי עצמות הנפש

וכבר נתבאר בדברינו פעמים רבות כי מדת הרצון שבאדם היא הקרובה ביותר לעצמות הנפש שבו, כי **מה שהאדם חושק ומתאוה אליו בלי שיהא בו שום טעם ודבר הכופה ומכריח אותו לזה, רק באופן של 'אין טעם ברצון'**, הרי זה משתלשל מכח עצמות הנפש, כי מפני שעצם הנפש מקושרת לאותו הדבר, לכן היא רוצה ומבקשת את הדבר ההוא.

רצון עם טעם שכלי איננו רצון ממש, כי אם הכרח

כי אם אכן יש טעם וסיבה למה שהיא רוצה הדבר, שוב אין הדבר נחשב כרצון ממש, שהרי יש סיבה הבאה מכח מדת החכמה והבינה וכדו' שהיא המכרחת אותו לבקש הדבר ההוא, ונמצא שאין האדם עושה כן מרצונו הטוב בלבד, אלא שיש לו דבר מבחוץ הכופה אותו לכך, ואין זה רצון גמור באמת. ושלימות הרצון אינו אלא כאשר אכן אין בפיו שום סיבה וטעם על מה שהוא רוצה לעשות איזה דבר וכדומה, והטעם היחידי שהוא אכן נותן על כך אינו אלא מפני 'שכך אני רוצה', ובמילים אחרות היינו לומר, ש'זהו עצמותי ומהותי, ועצם נפשי היא המתאוה לכך בלי שום טעם', וזה בלבד נחשב כגילוי רצון אמיתי, שהוא הבא מכח עצם הנפש שלמעלה מכל המוחין והמידות שבו. ונמצא שמדת הרצון הוא מקושר ממש לעצמות נפש האדם. וכדברי רש"י ז"ל שפירש בפסוק (בראשית כג, ח) 'אם יש את נפשכם' - 'רצונכם', כי אכן הרצון האמיתי הוא רק מכח התגלות עצם הנפש כאמור.

ביאור הרמב"ם ז"ל בענין 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני'

וראיה מוכרחת לזה יש להביא ממה שכתב הרמב"ם ז"ל (הל' גירושין פ"ב ה"כ) בענין דין גט מעושה, ומפרש שם הרמב"ם כללות הדין שאמרו חז"ל 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני', וז"ל: 'ולמה לא בטל גט זה - שהרי הוא אנוס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל. שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונחדק לעשות דבר

והנה תענוג זה שבנפש המעורר את הרצון והחשק לכל דבר, הוא הוא מקושר ממש לעצמות הנפש, כי העיקר מה שהנפש רוצה ומתאוה לאיזה דבר הוא כאמור מפני שהיא בעצמותה מתענגת ונהנית ממנו, שלכל נפש ונפש יש תענוג משלה וחפץ פרטי להנאה אחת יותר מהאחרת וכדומה, ואשר לכן היא רוצה בה מאד, ונמצא שעיקר הרצון תלוי בענין התענוג שמקבלת עצם הנפש, והוא הוא גילוי עצמותה ממש.

פנימיות מדת הכתר למעלה - תענוג העליון ב"ה

והנה על פי זה יובן הענין שביארנו למעלה שיש שני חלקים במדת הכתר והרצון; חיצונית ופנימיות. כי חיצונית הרצון שלמעלה, הוא החלק שבו מתגלה הרצון העליון ב"ה, והיינו מה שגילוי לכל שכך הוא רצונו יתברך, וזוהי דרגת חיצונית הכתר. אך פנימיות הרצון, בחי' עתיקא קדישא, הוא ענין התענוג העליון ב"ה, מה שכביכול הוא מתענג ומתהנה מהדבר שהוא רוצה בו, שהתענוג הזה הוא הגורם את הרצון והחשק לרצות אותו דבר.

מדת המלכות המתלבשת בכתר - גילוי פנימיות הרצון העליון

וזוהי מהות מדת המלכות היורדת מהעולם שלמעלה ומתלבשת במדת הכתר של עולם התחתון, וכאמור לעיל שזהו חלק פנימיות הכתר. והיינו שמדת המלכות שלמעלה שמאיר בה אור העתיקא של עולם העליון, היא גילוי התענוג הפנימי והרצון העצמי הנמשך מעצמות הנפש, שהוא הגורם את הרצון הגלוי והנראה המחיה את העולם ההוא. והיינו כי מדת הכתר של עולם זה היא ענין הרצון המתגלה באותו העולם, מה שהקב"ה רוצה בו ומחיה אותו מרצונו העליון ב"ה, והנה פנימיות

הטעם לרצון הזה - הוא מה שהוא יתברך מתענג ומקבל הנאה כביכול מענין זה להחיות העולמות וכו', וזהו פנימיות הכתר, בחי' עתיקא, ולפי האמור הוא גילוי מהותו ועצמותו ממש, המתאחדת עם עצמות אלוקות כביכול.

רצון העליון ב"ה מלוכש בתורה ומצוות

והנה לעיל בריש הפרק אמר התניא ש'עיקר גילוי כללות המשכת החיות להחיות העולמות והבריאים שבהם, הוא מלוכש ונכלל ברצונו והכמתו ובינתו ודעתו יתברך הנקראים בשם מוחין, והן הן המלוכשים בתורה ומצותיה, כלומר שרצון העליון ב"ה - המתאחד עם מהותו ועצמותו כביכול - מלוכשת בתורה ובמצוות, והיינו שמה שציוה ית' אותנו ללמוד תורה ולקיים את תרי"ג המצוות שבה, הוא מפני שכך הוא רצונו העליון ב"ה, ורצונו ית' מלוכשת בתורה ומצוות. ועל זה ממשיך התניא ואומר בהמשך דבריו, שהדרך היחידה לדבק עצמנו בעצמות אלוקות כביכול, היא רק ע"י הדביקות בתורה ובמצוות, ששם מתלבש רצונו העליון המאוחד עם עצמותו כביכול, וע"י קיום רצון השי"ת מתדבקים בעצמות אור האין סוף ב"ה.

התענוג שמקבל השי"ת מקיום המצוות מושרש בפנימיות הרצון

ולפי המבואר שבכל גילוי מדת הרצון ישנו ענין 'פנימיות הכתר' - שהוא התענוג הפנימי שמקבלת הנפש שמפני כך היא אכן רוצה בדבר ההוא, נמצא שגם בתורה ומצוות שהם גילוי רצונו כביכול, יש ענין פנימיות הרצון העליון ב"ה למה אכן רוצה יתברך בקיום מצוות האלו, וגם מדוע צריך להיות ציור המצוה ואופן קיומה על פי הגדרים וההלכות שקבעם התורה, וכונן מה שבת"ת התפילין צריכים להיות מרובעים דוקא, והרצועות צריכין להיות שחורות, ולמה חוטי הציצית

.ג

זה דור דורשינו: מנהיגי ישראל מקשרים את הדור לדור הקודם

הצדיקים נחשבים כמו ה'עתיקא' המגלה עצמות חיות הנפש

והיינו שפעמים רבות מעמיד השי"ת זקני ומנהיגי העדה כאלו המנהיגים את העם ישראל בכל דור ודור, שבאמת אינם שייכים כלל לאותו הדור שהם נמצאים בו, ולאמיתו של דבר עומדת מדרגתם למעלה מעלה מהדור ההוא. ורק בשביל תיקון וקיום הדורות קובע הקב"ה את נשמות האלו להיות ראש לדור הבא, והם כמו ה'מלכות' של דור הקודם, או של כמה דורות לפניהם, ונעשים בחי' ה'כתר' לדור הבא, ונחשבים כמו דרגת 'עתיקא' - המורה לחיות וכח העצמות כנ"ל - של הדור הקודם, הנכנס ויורד לתוך הדור החדש, והיינו שבכוחם ובגודל מעלתם נמשכת החיות הפנימיות של אנשי דור הקודם ומתעצמת עם הדור הבא.

סברת הצדיקים שהם שפלים וגרועים - היא לפי ערך הדורות הקודמים

[ובזה יובן קצת הענין שראינו אצל צדיקי הדורות גדולי ישראל שתמיד היו מדקדקים על עצמם, וסברו בעצמם באמת שהם הגרועים בישראל, ושכל הגיהנום אינו כדאי להם וכו', ולכאורה אין הדברים הללו אלא מן המתמיהים, כי בוודאי ידעו שהם גדולי הדור, ומדרגתם היא למעלה מהעם, ומה זאת שהיו כסדר מבקרים את עצמם וחושבים שאינם חשובים כלל וכדומה.

וכמוכן יש בזה חשבונית רבים ועמוקים שכבר נתבאר במקומות אחרים בארובה, אבל בדרך פשוט יש לפרש ע"פ האמור. שהצדיקים האלו היו בודקים את עצמם לפי ערך אותן הדורות שהיו הם משתייכים

הם ארבעה כנפות דייקא וכו' וכו', שכל הדברים האלו, אע"פ שאכן נגלה לנו שהרצון העליון ב"ה רוצה שיהיה כן בדוקא, עם כל זה פנימיות הרצון והתענוג העליון ב"ה, למה עצמותו יתברך מתענג כביכול מזה דוקא, הוא למעלה מהשגתנו, ואין אנו יכולים להבין את זאת כלל.

'טעמי תורה לא נתגלו'

ועל זה אמרו חז"ל (סנהדרין כא): **'טעמי תורה לא נתגלו'**, ואין כוונתם ז"ל שם על טעמים חיצוניים ושכליים המובנים לשכל ודעת שהם המוחין, אלא הכוונה בזה הוא על מהות התענוג העליון של השי"ת כביכול, מה שהוא יתברך מקבל תענוג והנאה מענין קיום תורה ומצוות, ובאופנים המדויקים שקבעתם התורה, שעצם התענוג הזה הוא למעלה מעלה מהשגתנו, ולא נתגלו לעת עתה, כי גילוי זה הוא ענין התגלות של מהותו ועצמותו כביכול.

לעת"ל נזכה לגילוי פנימיות רצון העליון

ורק לעתיד לבוא נזכה שיתגלו אלינו 'סוד טעמיה ומסתרי צפונותיה' (רש"י שה"ש א, ב), שהם טעמי תורה הפנימיים וסודות העליונים הגנוזים בכל מצוות התורה, שהם התענוג העליון המונחים בעצם קיום התורה, שמפני זה ציוה השי"ת אותנו לקיים אותם. והיינו שאז יאיר לנו הקב"ה אור עצמותו כביכול, ויתגלו אלינו בחי' התענוג העליון הגנוז בתורה ובמצוות. [וגם בכמה דורות בזמן הגלות כבר האיר לנו הקב"ה מעין אותו הגילוי שלעתיד, שבדורות ההם נתגלו מקצת מטעמי תורה, וכמו אצל רבי שמעון בר יוחאי שגילה סודות בתורה ודריש טעמא דקראי (ב"מ קטו. ועוד), וכן בנזנים נוספים שבהם התגלו אלינו הארות מהגילויים שעתידין להתגלות בסוף ימיא].

נקודות:

ועל זה אמרו חז"ל 'טעמי תורה לא נתגלו', ואין כוונתם ז"ל שם על טעמים חיצוניים ושכליים המובנים לשכל ודעת שהם המוחין, אלא הכוונה בזה הוא על מהות התענוג העליון של השי"ת כביכול, מה שהוא יתברך מקבל תענוג והנאה מענין קיום תורה ומצוות, ובאופנים המדויקים שקבעתם התורה, שעצם התענוג הזה הוא למעלה מעלה מהשגתנו

וכמו שאמרנו שישנם קשר ואחדות בין כל העולמות, שכל עולם מחובר לעולם שלמעלה ממנו ע"י מדת המלכות שלמעלה הנעשית הכתר לעולם שלמטה, הכי נמי בדין, שכדי שיהא קשר וחיבור בין הדורות האחרונים לדורות הראשונים, העמיד הקב"ה צדיקים ומנהיגים בכל הדורות, דור דור ודורשי דור דור וחכמיו, ששייכים ביותר לדור הקדום, ועל ידם מתקשרים ומתאחדים הדורות למעלה עד ראשית השתלשלותן

אליהם באמת, וע"פ השגת הדורות ההם היו הם נחשבים לפי דעתם כגרועים שבעם ח"ו, כי הם בחי' מלכות שהיא אחרונה שבמדות. ואע"פ שלפי ערך הדור שהיו הם נמצאים בהם נחשבו הם כגדולי הדור, מכל מקום זה לא היה איכפת להם כלל, כי מה בכך שהם 'ראש לשועלים', מכל מקום לגבי הדור הקודם הם חושבים עצמם כ'זנב לאריות', לפי שעיקר הסתכלותם והשוואתם היא לפי הדור שאליו הם היו שייכים באמת].

ראשי העדה כענין מדת המלכות הנעשית כתר

ויוצא מדברינו שגדולי ומנהיגי העם הם כמו מדת המלכות, שעיקרה ושרשה היא בעולם שלמעלה, אלא שהיא יורדת ומתלבשת בעולם התחתון כדי לקשר אותם אחד באחד להיות כאחדים. וכמו כן ראשי העדה יש להם שורש למעלה בדורות הקודמים, אך הם יורדים לדורות הנמוכים והשפלים ונעשים שם לנשיאים כדי לקשר את הדורות.

'נשיא' - 'יש אין'

ונרמז זה בתיבת 'נשיא' - שפירושו מלשון הגבהה למעלה, כמו נשיאות ראש, וזה ע"י מדת הכתר העומדת למעלה מכל המידות כנ"ל. וכמו כן 'נשיא' הוא אותיות 'יש-אין', מרמז שבעולם התחתון הוא אכן כבחי' 'יש', אך הוא בא מעולם העליון, שלגבי עולם הנוכחי זה נחשב כ'אין', כי הוא למעלה מהשגה, ענין העצמות' שאיננו מושג בחושי השכל. ולרמז דבר זה, מכנה התורה את ראשי אבות העדה בלשון 'נשיא'.

קשר הדורות ע"י ראשי העדה המשותפים בעיקר לדור הקודם

וכמו שאמרנו שישנם קשר ואחדות בין כל העולמות, שכל עולם מחובר לעולם שלמעלה ממנו ע"י מדת המלכות שלמעלה הנעשית הכתר לעולם שלמטה, הכי נמי בדין, שכדי שיהא קשר וחיבור בין הדורות האחרונים לדורות הראשונים, העמיד הקב"ה צדיקים ומנהיגים בכל הדורות, דור דור ודורשי דור דור וחכמיו (ע"פ סנהדרין לה:), ששייכים ביותר לדור הקדום, ועל ידם מתקשרים ומתאחדים הדורות למעלה עד ראשית השתלשלותן.

א. אחדות שלשת האבות

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב כא"ל שד"י וגו' (י. ב.).

כתב רש"י: 'וארא, אל האבות', וצריך ביאור מה מוסיף בזה על הכתוב בפירוש.

ויש לומר, כי כל אחד מן האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, היה הולך בדרכי עבודת ה' במהלך אחר ושונה, אברהם אבינו במדת החסד ואהבת ה', יצחק אבינו במדת הגבורה ויראת ה', ויעקב אבינו במדת התפארת המללית את שניהם.

אכן אפילו שבעולם המדות נראות אלו כשונות ונפרדות זו מזו, אבל בעצם כשורשים מתאחד הכל כאחד. כי שורש המדות הוא במוחין שבראש, והמוחין בשרשים הם 'בתר הכמה ובינה'. ובענין המוחין יש אחדות גדולה ביותר, עד כדי כך שהרבה פעמים מחשיבים את השלש ראשונות כבחי' אחת. ואחדות זו הוא מפני היות הכתר ביניהם, אשר הכתר הוא בחי' 'ציון', ועל ידי זה מתגלה כי ענין הכל הוא רק להיות כלים לגלות את רצון השי"ת, ולכן עם כל השוניים שבניהם, מכל מקום הם כולם אחד. ויש לרמוז זאת בשמות האבות הק', כי 'אברהם יצחק יעקב' הם בגי' 'בתר' עם ג' פעמים ו' המורה על הג' קוין הנפרדים של מדות האבות הק', הנמשכים כולם מן הכתר.

וזהו שכתב רש"י על האבות הק', שלא נחשוב כי מפני היותם בעלי דרכים שונות, לכן אין בהם אחדות. אלא כולם נכללים יחד בתיבת אחת 'אבות', כי היו מואחדים כאחד. ותיבה זאת מרמזת גם על שורש אחדות זו, שהוא מנחת האבות הרצון שבמדותיהם, כי 'אבות' הוא מלשון רצון כידוע בשם הרה"ק הרבי מלובלין ז"ל ע.

ב.

רמזי יציאת מצרים במספרי פרשה זו

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב כא"ל שד"י וגו' (י. ב.).

בפרשה זו נאמרו עיקר המכות, אשר עליהם אמר הכתוב (י. ב.) כי יציאת מצרים היתה 'בחוקק יד'. ויש לרמוז בתיבות אלו על פרשה זו, כי 'חוקק' הוא כמנין פסוקי הפרשה (קכ"א), ו'יד' מורה על מספר הפרשה בין פרשיות התורה הק' (יד). והנה 'חוקק יד' הוא בגי' 'מצה', שהוא ענין יציאת מצרים. כידוע כי 'מצרים' הוא בחי' קצרים וגבולים, ולכן הוא בגי' 'מספר', ואילו יציאת מצרים הוא בחי' 'סיום ונפלאות עד אין מספר', ולכן 'עד אין' הוא בגי' 'מצה'. וזה גם הופך את 'מצרים' להיות 'מחלה בלי מקצרים', כי 'מחלה בלי' הוא ג"כ בגי' 'מצה'.

והנה יש לרמוז בתיבת 'וארא' הוא בגי' 'אור' עה"כ, וכן מנין פסוקי הפרשה (קכ"א) הם כמספר החילוק בין 'אור' ו'חשך'. כי יציאת מצרים היא ענין של יציאה מאפילה לאורה כמו שאמרנו חז"ל (ב"ר ג. ה.), שהרי יצאו מלחיות 'יושבי חושך וצלמות אסירי עני וברול' (תהלים קו. י.) אל החירות. וכן הארכנו במקו"א בענין התחלת מסכת פסחים בכינוי הלילה בשם 'אור', ונתבאר כי זה הוא בחי' יציאת מצרים. והוא ענין ליל הסדר, שבו האור הלילה כאור היום בתקופת תמוז (וה"ק ח"ב לה.).

עוד יש לרמוז בתיבת 'יד' שהיא מנין פרשה זו, כי 'יד' במילואו (י"ד ליה) עה"כ הוא בגי' ז' פעמים 'מכה', כנגד שבע המכות שנאמרו בפרשה זו. והתחלת המכות הוא כמה שאמר הקב"ה למשה ואהרן 'כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת' וגו' (ט. ט.), וזה מורה על המכות בפרשה זו, כי ז' פעמים 'מכה' עה"כ הוא בגי' 'תנו'. ולכן זו המכות תלויות בדי משה, כי גם יד' במילואו עה"כ הוא בגי' ז' פעמים 'מכה' כנ"ל, וגם 'מושה' במילואו (פ"ח ש"ין ד"ה) הוא בגי' ז' פעמים 'מכה'.

וג' המכות האחרות גם נרמזו בתיבת 'יד', כי י"ד האותיות הראשונות שבתורה (א) עד ז' יחד כולם קצ"ה הם בגי' 'נקמה' שהוא כמספר ג' פעמים 'מכה', ונמצא כי בתיבת 'יד' נרמזו כל עשרת המכות. ובסוף פרשתנו הודה פרעה ואמר 'חטאתי הפעם ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים' (ט. ט.), ובתיבת 'הצדיק' יש אותיות 'יד' המורות על ז' המכות שבפרשה זו, ושאר האותיות קצ"ה הם בגי' 'נקמה' שהם ג' המכות שבפרשה בא, [ונמצא כי בתוך דבריו כאשר היה נראה שהוא חוזר בתשובה, רמו הכתוב כי אין זה אמת, ולכן נבטו לו עוד ג' מכות].

ג.

חודשי שבט ואב בחי' תיקון ההוד

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב כא"ל שד"י וגו' (י. ב.).

פרשה זו נקראת בדרך כלל בתחלת חודש שבט, או כ'שבט מברכין' של חודש שבט.

והנה ראש חודש שבט יש בו דבר מיוחד, שהוא אחד משני ראשי חודשים שנוכרו בתורה במיוחד. כי יש בתורה שני מאורעות שנוכרו במיוחד בפסוקים כי היו בראש חודש, והם פטירתו של אהרן הכהן שנאמר בו בחודש החמישי באחד לחודש (במדבר ל. לה), ובתחלת משנה תורה נאמר כי משה רבינו אמר זאת בעשתי עשר חודש באחד לחודש (דברים א. א.).

וענין שני ראשי חודשים אלו יש להם שייכות זה עם זה, כי כמו שחודש אב הוא החמישי בחודשי הקיץ, כך חודש שבט הוא החודש החמישי בחודשי החורף. וע"פ קבלה מכוונים ששת החודשים אל המדות מחדש עד יסוד, ונמצא כי חודש אב וחודש שבט מכוונים שניהם למדת ההוד. ולכן נזכר בשני חודשים אלו ראש החודש שבהם דוקא, כי ענין ראש חודש מורה על תיקון פגם מיעוט הירח, וזה שייך לתיקון מדת 'הוד', כי טענת הירח 'שאי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד' בא מכח חסרון במדת 'הוד' – היינו להודות למעלת הכיור. ולכן בחודשי ההוד עוסקים בתיקון ענין ראש חודש, המורה על תיקון מיעוט הירח.

וזהו ענין פטירתו של אהרן הכהן בראש חודש אב, כי מדתו של אהרן הכהן היא מדת ההוד, ולכן נפטר בראש חודש אב שכנגד מדת ההוד. ונקבר בהר ההר, והוא רמוז על תיקון מיעוט הירח, וכידוע כי סופי תיבות הפסוק (ישעיה ל. טו) והיה 'אור' הלבנה 'כאור' החמה' הוא 'הר ההר'. וכך הוא גם ענין משנה תורה בראש חודש שבט, כי משנה תורה הוא החומש החמישי בבחי' מדת ההוד, וענינו הפנימי של חומש זה הוא העלאת ניצוה"ק וחלקי נשמות שפולו ממדרגתם, אשר כל זה הוא חלק מפגם ההוד, והתחיל משה רבינו בתיקון זה בחודש החמישי מחודשי החורף, בחי' תיקון ההוד, ועשה זאת ג"כ בראש חודש כדי שיהיה עם זה תיקון למיעוט הירח גם כן.

ורואים בכמה דברים כי שני חודשים אלו מצטרפים כאחד, והם גם מתכללים זה בזה, לצרף את תיקוניהם כאחד. והוא מה שצירוף שם הו"ו"ה המכונה לחודש אב ויצא את הפסוק הנה יד' ה' 'חיות' במקדש (שמות ט. ט.), הנאמר בפרשת וארא שהיא נקראת בדרך כלל בחודש שבט. ואילו פרשת דברים הנקראת תמיד בחודש אב, היא תחלת משנה תורה שנאמר בראש חודש שבט.

והנה 'שבט אב' הוא בגי' 'שד"י', והוא שנוכר שם קדוש זה בראש פרשה זו הנקראת בחודש שבט. ושם זה במילואו (ש"ין ל"ה"ה י"ד) הוא בגי' 'ראש חדש' עה"כ, כי בחודשים אלו שבט' שד"י' אנו עוסקים בתיקון ענין ראש חודש כנ"ל. וכתב רש"י 'וארא' - אל האבות, לרמוז על חודש 'אב' בפרשה זו.

והנה פרשת וארא היא הפרשה השנייה משבתות השבועיים, אשר גם הן מכוונות לששת המדות, ונמצא כי פרשת וארא היא כנגד מדת הגבורה. ומדה זו היא מדתו של יצחק אבינו, ואכן 'וארא' הוא בגי' 'צחק'. והנה ברכת מוחה המתים היא כנגד יצחק אבינו שזכה לתחיית המתים כדאי' (ב"י א"ח ק"ב), והוא ענין מה שנוכר מטה משה בפרשתנו הרבה, כי הוא היה עין יבש כגון מות, ונתהפך לנחש שהוא בעל חי, והוא בבחי' תחיית המתים (ע"י שפ"ר כח. ד). וענין תחיית המתים הוא ענין חודש שבט שבו עולה השרף באילנות (רש"י ר"ה יד. ד"ה הוי"ו), ואז מתחדשת החיות של האילנות שהיו כימי החורף יבשים כמו מתים, והוא ג"כ בחי' תחיית המתים.

ד.

כוחו של פינחס להכניע קלי' ע"ז ועריות

ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטאל לו לאשה ותלד לו את פינחס וגו' (י. ב.).

רש"י מביא את דברי חז"ל (סוטה מג.) כי אשתו של אלעזר היתה מורע ותרשע שפיטס עגלים לע"ז, ומורע יוסף שפטפט ביצרו.

ויש לבאר את הענין בשני יחוסים אלו, כי מזיווג זה יצא פינחס אשר קינא לאלקין בעת עוון פגור, אשר היה עבירה של עבודה זרה

ביחד עם גילוי עריות (במדבר כח. א-ג), ולכן היה צריך לשני הכוחות של יתרו ושל יוסף גם יחד, כדי שיוכל להילחם כנגד שני הקלי' של עבודה זרה ועריות. ואכן 'פינחס' עם 'יוסף' ו'יתרו' הוא בגי' א' ו'יתר מ'עבדה זרה' ו'עריות', כי בכוחם של אלו התגברו לנגדם.

ופינחס הוא בחי' אליהו הנביא (וה"ק ח"ב קצ.), אשר הוא נלחם עם אהאב להכניע את אחיות העבודה זרה בכלל ישראל, והוא הינו 'מלאך הברית' שהוא ענין ההיפך מטומאת עריות. והוא יבא לבשרינו על ביאת שני המשיחין, משיח בן יוסף בבחי' תיקון היסוד היפך מפגם העריות, ומשיח בן דוד בבחי' תיקון המלכות שהיא עבודת האמונה היפך מפגם העבודה זרה. אשר הם יבואו בזכות שמירת הברית וכה האמונה, אשר כלל ישראל מחויקים בהם בתוקף, במהרה בימינו.

ה.

ענין הגאולה כאשר הבנים באים למדרגת האבות

ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטאל לו לאשה ותלד לו את פינחס וגו' (י. ב.).

איתא בזה"ק (ח"ב טו.) כי התורה מונה את היחוס עד פינחס, כדי שיוכלו להתחיל ביציאת מצרים, עיי"ש.

ויש לומר בזה, על פי מה שכתב הרמב"ן בהקדמת ספר שמות, כי ענין הגאולה הוא כאשר הבנים באים אל מעלת האבות הק', אשר אז הם נחשבים גאולים, עיי"ש. ובוהו מבואר הענין, כי לכן תלויה הגאולה ב'פינחס זה אליהו', לפי שעליו נאמר 'השיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות' (מלאכי ג. ד), ועל ידי ענינו הזה יכולים הבנים לשוב אל מעלת אבותם ולהזאיל.

ולכן יש ענין גדול בזכות יציאת מצרים, כמו שהזכיר הכתוב כמה פעמים לזכור את יציאת מצרים. והוא מפני אשר השכחה היא בחי' מיתה, כמו שאמרנו חז"ל (פסחים טז.) כי גזירה על המת שישכחה מן הלב, ואם כן הרי הזכירה היא בחי' חיים. והנה האבות הק' וכו' לאמיתת מדרגת החיים, ולכן נאמר עליהם 'וזכרת את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואת בריתי אברהם אצור' וגו' (ויקרא כו. טז), וכן אומרים בתפלה 'וזכר חסדי אבות'. והוא כמו שאמרנו חז"ל עליהם (כ"ב טו.) כי זכו להשגת העולם הבא, אשר הוא בחי' טעימה מעין החיים כידוע. ובוהו מבואר מה שתחלת יציאת מצרים בפרשה זו היא על ידי הזכרת האבות הק', כי כל ענין הגאולה הוא כאשר הקב"ה זוכר אצל בני ישראל את האבות הק', שהוא בחי' מה שהבנים באים למדרגת האבות.

ולכן אליהו הנביא הוא מי שמעורר בחי' זו, כי גם הוא זכה לענין החיים בשלימות, שהרי לא בא לידי מיתה, ולכן הוא תמיד 'זכור לטוב'. והוא בחי' 'בן' 'אליהו' בגי' 'בן' שהגיע למדרגת האבות, כי היה בן אלעזר הכהן וזכה להתגלגל בו נשמות של נדב ואביהו כידוע נמצא שנעשה כמו אה לאביו – שהוא מדרגת 'בן' לדרגת 'אב', ולכן הוא מבשר את הגאולה, כאשר הבנים באים למדרגת הזכירה של האבות.

ו.

המתקת הדינים ביציאת מצרים

הוא אהרן ומושה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם (י. ט.).

יש לרמוז כאן על עבודת המתקת הדינים שנצטוו בה משה ואהרן, כי פרעה היה רוצה לאחוז בשם אלקי"ם כידוע, ולכן היו צריכים להתמתק את דיני שם אלקי"ם. והנה אחת מעיקרי המתקת הדינים של שם אלקי"ם הוא על ידי החלפתו באותיות הקדומים, שהוא ענין השם הק' אכד"ט"ם (כי לפני א"ו את, ולפני ה"ם סתומה יש בו פתחה ושאר ט.). ואילו תוקף הגבורות של שם אלקי"ם הוא באותיות המאחרות לו, והוא ענין שם 'במזכ"ן', המורה על תוקף הדינים. [ישם זה יוצא מראשי התיבות ו'יהי ב'צאת נ'פשה כ'י מ'תה (בראשית לה. יח) הנאמר אצל רחל אמנו, אשר לכן אמר לה יעקב אבינו כאשר ביקשה על בנים 'תחת אלקי"ם אנכי' (שם ה. א) ורמז לה על תוקף הדינים שיש על ענין לידתה מן האותיות הנמצאים תחת שם אלקי"ם]. וזה נרמז כאן, כי 'להם' הוא בגי' שם 'אכד"ט"ם', ואילו 'הוציאו' הוא בגי' שם 'במזכ"ן', והינו אשר הקב"ה ציוה למשה ואהרן לעשות 'להם' מן 'הוציאו', ולהמתק את כל הדינים.

בינו שנות דור ודור: היראת שמים של דור העבר לעומת דורנו

א. הולך תמים: תמימות ופשיטות - דרכם של כלל ישראל בדורות הקודמים

בדורות הקודמים היו מעוררים לתשובה עם דרשות על שכר ועונש | היראת שמים היתה פשוטה ותמימה | בימינו אנשים לא יכולים להכיל סגנון זה | הרבה עובדי השם רוצים ביאורים והסברים | פנימיות התורה חשובה מנגלות התורה | נתנו לנו את הדרך הזאת מחמת שאנו בדור שפל והלבבות אטומים | אם מבינים את התורה על פי יסודות הדברים הרי מאירים ושמחים ונותנים חיות חדשה באדם

ב. לדעת בארץ דרכך: ביאורים והסברים בתורה ובהשקפת היהדות - הדרך של דור הזה

אנשים נוטים להתלוצץ מדברים פשוטים ותמימים | מחכמה קשה להתלוצץ | ירא שמים מקנא ביהודים מדורות הקודמים שזכו ליראת שמים ללא שום הסברים | הוא מבין שנותנים לו ביאורים והסברים מחמת פחיתות ערכו | השי"ת רוצה מאיתנו את העבודה הזאת אבל אנו צריכים לדעת את האמת על מעלת הדור הקודם | התורה יורדת למקום נמוך לכל דור לפי המצב שלהם

ג. עטרה ליושנה: להחזיר את ההערכה הנכונה לצדיקי אמת

אנשים אינם יודעים להעריך צדיקי אמת | ע"י השקרים והגזמאות שמנחילים בצעירי הצאן הורסים את האמונת צדיקים שלהם | אין לנו השגה בגדולת הצדיקים האמיתיים | בכל מקום שהיו ראו והרגישו השראת השכינה | הם זכו לשלימות בכל הענינים | צריכים להתבטל אליהם ולהתפעל מהם | לייקר כל דבר נעלה

.א.

הולך תמים: תמימות ופשיטות דרכם של כלל ישראל בדורות הקודמים

ליצנות היא מכת מדינה

ההתרחקות מן הליצנות היא מן הענינים הנחוצים בדורנו - שמאד נגוע בזה - אפילו אם האדם עצמו אינו לץ במהותו. כפי שהתבאר בשיעור הקודם; אחד מחלקי מדת הליצנות הוא, "אי נתינת חשיבות והערכה נכונה לדבר - כפי ערכו הראוי לו". ליצנות היא פועל יוצא מחוסר ההערכה שהאדם מרגיש בליבו כלפי דבר מסוים. הוא אומר: חוסר הערכה כלפי דבר הראוי להערכה - כל דבר כפי ערכו הראוי לו - הוא הוא מדת הליצנות.

וישנם הרבה דברים בעבודת השם שהאדם אינו מעריך כערכם הרם, ולאו דוקא כי הוא מצד עצמו מזלזל בהם, אלא הדור בכלליות אינו נותן להם את החשיבות ואת ההערכה הנכונה וכתוצאה מכך בני אדם מזלזלים בהם ולועגים להם - ולכן יש לנו לדבר אודותם ולהאריך בענין זה. אדם צריך לתת דגש מיוחד על כך, לבדוק עצמו שהוא נקי מליצנות ולוודא שיש לו מבט נכון והשקפה ראויה על כל ענין ויודע להעריך כל דבר כפי ערכו. ננקוט בנקודה אחת כדוגמא וללמד על הכלל כולו יצא - וזהו הענין של יראת שמים בתמימות.

עורר את הקהל בדיבורים פשוטים

הנה בדורות עברו התנהל כל מהלך החיים ואורחות בני אדם בסגנון פשוט ותמים. כך גם כל ה'הלון ילד' של ה'אידישקייט' היה בתמימות ובפשיטות

נקודות:

אחד מחלקי מדת הליצנות הוא, "אי נתינת חשיבות והערכה נכונה לדבר - כפי ערכו הראוי לו". ליצנות היא פועל יוצא מחוסר ההערכה שהאדם מרגיש בליבו כלפי דבר מסוים. הוא אומר: חוסר הערכה כלפי דבר הראוי להערכה - כל דבר כפי ערכו הראוי לו - הוא הוא מדת הליצנות

מיראת העונש ועיקר דיבוריו היו על אהבת השם, אבל עכ"פ בדרך כלל גם על זה דיבר באופן פשוט.

בזמננו אין יכולים להכיל דיבורים כאלה

בזמננו שונים הם פני הדברים - המציאות והמצב השתנו מאד, 'עס איז היינט אן אנדערע וועלט'. סגנון דיבורים כאלה לא יתקבלו על לב השומעים, אין להם דורש ומבקש, זה כבר 'לא עובד'. אם יעמוד בעל דרשן וידבר בצורה פשטנית כל כך - אף אחד לא יאזין לו ולא יקבל את דבריו. [כל זה בדרך כלל וכמובן שתמיד יש יוצא מן הכלל. לא מופרך שיהא איזה יחיד או אדם גדול, שנתנו לו כח מן השמים לעורר את שומעיו גם בדברים פשוטים מאד ויגרום בדבריו להתעוררות גדולה. אבל כאמור בדרך כלל בני אדם בזמננו אינם נוטים לקבל סגנון כזה].

זוהי ההנהגה של 'דור דור ודורשיו'. השי"ת נותן את התורה בכל דור - וגם את 'השפה' המיוחדת לאותו דור. בדורנו השפל - דור עקבתא דמשיחא - שנמצא בשפלות עצומה וכח הטומאה יש לה תוקף גדול, הלבבות אטומים וסתומים ובלבולי הדעת וטשטוש המוחין ממלאים את כל חלל העולם. הדור הזה הוא דור חלש ורופס כל כך, שלבבות בני אדם אינם מוכשרים ומותאמים להכיל 'שפה' של גן עדן וגיהנום. ה'עולם' לא יתפעלו ולא

- 'תמים תהיה עם ה' אלקיך'. אם קוראים קצת אודות חיי העיירה לפני מאתיים שנה; הנה כאשר הגיע איזה מגיד לדרוש בפני היהודים דמתא, דרכו היה להרעיש אודות חומר הדין: "אית דין ואית דיין, ישנו גן עדן וגיהנום, על כל דבר נעלם יביאך אלוקים במשפט, ואם חלילה תוסיפו לחטוא הרי שתענשו בעונשים חמורים". הוא תיאר בפניהם את הגיהנום - אש גדולה בווערת, והוא תיאר את מלאכי החבלה שנופרעים מן האדם על חטאיו ופשעיו. ומכל הדברים הללו הפיק עבורם מוסר השכל פשוט מאד: "צריך להיות ירא שמים - אדם צריך פשוט לפחד ולירא מכל דבר חטא ועוון".

כל מהלך דבריו היו בשפה פשוטה מאד, גם נשים וקטנים הבינו כל מילה שאמר. אמנם הוא אמר זאת עם כזו התעוררות הלב, הדברים יצאו מנהמת ליבו, עד שבאחת פרצו כל השומעים בככי מר וכל ה'אור' בבית המדרש התמלא באחת בהתעוררות תשובה גדולה ועצומה. [כמובן שאם המגיד הלך בדרכי החסידות, הוא מיעט לדבר

פרק ה'

פי בליצנות אָחַד וּבְשִׁחֻק קָמַן יִפִּיל הָאָדָם מֵעֲלֵיו רְבוּי גְדוֹל מִן הַתְּעוֹרְרוֹת וְהַתְּפַעֲלוֹת, מֵהַ שְׂהִלָּב מִתְּעוֹרָר וּמִתְּפַעֵל בְּעֲצֻמוֹ מִדֵּי רְאוּתוֹ אוֹ שְׂמֵעוֹ עֲנִינִים שְׂיַעִירוּהוּ אֶל הַחֲשִׁבוֹן וְהַפְּשׁוּשׁ בַּמַּעֲשִׂים. וּבְכַח תְּלִיצְנוּת יִפֵּל הַכֹּל לְאָרְץ וְלֹא יַעֲשׂוּ בּוֹ רִשָּׁם כְּלָל, וְלֹא מִפְּנֵי הַקְּשֵׁת הָעֲנִינִים וְלֹא מִפְּנֵי חֲסְרוֹן הַכֶּנֶת הַלֵּב, אֲלֵא מִפְּנֵי כַח הַלְּצוֹן הַהוֹרֵם כֹּל עֲנִינֵי הַמוֹסָר וְהַתְּרָאָה

בדור עקבתא דמשיחא שטמטום הלב גדול כל כך, ראוי מאד שבכל ענין יהיה לאדם הסבר המתיישב על הלב שבנוי על יסודות איתנים שנמצאים בספרים הקדושים. הוא 'מבין' בעבודת השם והשקפת החיים שלו ברורה ואיתנה. כי כשאדם מבין דבר לאשורו מתעורר בו הרצון לפעול על פיו. הוא הופך להיות 'חסיד' ומעריך של הדבר ההוא. אינו עושה זאת רק מחמת שדרשו ממנו לעשות כן, אלא הוא עצמו - מדעתו וחפצו - רוצה לעשות כן ~

כל דברי חז"ל - אשר בשעה שיודעים את השורשים והיסודות, הרי הדברים מתבארים מאליהם דבר דבור על אופן, וכל ענין יש לו ביאור אחר ממה שנראה לפום ריהטא. ובוודאי 'ממשיכה' תורה זו חיות חדשה ונעלה בנפש האדם

יתרגשו בכלל מדיבורים כאלה, וכמעט לא יעשו בהם הדברים שום רושם. **אדרבה, זה עלול אפילו לגרום לליצנות, כאמור, שאם לא מחשיבים איזה ענין כראוי - זה הופך לליצנות.**

בדורנו חפצים לקבל הסברים

בדורנו מצוי מאד ש'עובדים' עם המה, אברכים מבקשים להבין כל דבר - ואין זה חיסרון זוהי המציאות שהקב"ה יצר עבור הדור הזה - כמו שרואים לעיתים קרובות מאד, מגיעים אנשים ושואלים כל מיני שאלות בסגנון: מהו גדר הענין של 'לשמה', מה היה המהלך של המבול וכל הדור ההוא? ומה היה הטעות של דור ההפלגה? מהו עומק ענינים של אנשי סדום? ומהו הביאור בירידת כלל ישראל למצרים? מהי בחינת ד' מאות שנים דוקא? ומהי בחינת רד"ו שנים? מהו דרגת 'משה רבינו'? ומהו דרגת 'ארהן הכהן'? ומהו 'יוסף הצדיק'? ומה ההבדל בין האבות והשבטים ושאר השבעה רועים? - כי כל בר דעת מבין שהאבות והשבטים וכל אלו שמוזכרים בתורה, לא היו רק אנשים שזה היה שמם, אלא כל אחד מהם הוא בחינה וקומה שלימה שנוגע לכל הבריאה כולה, יש איזה ענין ומהלך שלם על פי סודות התורה שאדם זה הוא הגילוי והמרכבה לזה - וכשלומדמים זאת כמו סוגיא ערוכה ומבארים זאת בכללים ובפרטים, אזי אפשר בקל להתחבר לעומק הדברים ולהרגיש שייכות לכל עניני התורה, ואפשר להתקשר לבחינתם של הצדיקים והאבות כל אחד לפי ערכו.

כשמבינים את העומק של התורה מקבלים חיות חדשה ב'אידישקייט'

בדור זה נדרש מכל 'רב' שתהיה לו הבנה רחבה בתורה - ולא להסתפק רק באותם ענינים שמורגלים לדבר בהם מימים ימימה - כדי שתהא

בפיו תשובה ומענה ברור בכל הסוגיות הללו. הסוגיות הללו צריכים להיות מחוורים אצלו כדי שיידע להעמיד אותם על בוריים ולהקנות בהם הסבר ברור ומסודר לקהל שומעיו, או אז, הם ירכשו הבנה וטעם בכל האידישקייט' בכלל ובהבנת התורה בפרט. כל דברי חז"ל מתחילים להאיר באחת, ושוב יש בכח 'להוריד' את כל הענינים הללו לעובדא ולמעשה בעבודת השם. מן מותר להדגיש שבאמת אי אפשר להבין שום דבר כפי ערכו האמיתי, ובכל ענין צריכים להגיע לאמונה כפי שקבלנו בדרך המסורה לנו. אבל עדיין ישנה תועלת רבה בכך - שאנו יודעים את מה שכן יש בידנו להבין. וגם מה שהאדם אינו מבין לפי שעה, נחוץ עכ"פ שיידע שעדיין אינו מבין ויצפה לשעת הכושר שתבוא לידו שיוכל להבין כראוי.

בדור עקבתא דמשיחא שטמטום הלב גדול כל כך, ראוי מאד שבכל ענין יהיה לאדם הסבר המתיישב על הלב שבנוי על יסודות איתנים שנמצאים בספרים הקדושים. הוא 'מבין' בעבודת השם והשקפת החיים שלו ברורה ואיתנה. כי **כשאדם מבין דבר לאשורו מתעורר בו הרצון לפעול על פיו. הוא הופך להיות 'חסיד' ומעריך של הדבר ההוא. אינו עושה זאת רק מחמת שדרשו ממנו לעשות כן, אלא הוא עצמו - מדעתו וחפצו - רוצה לעשות כן.** כיון שעמד על הבנת הדבר הוא עושה כן גם לולא שמצוים אותו!

ביאור במאמר חז"ל עפ"י פנימיות

ננקוט בדוגמא אחת - ביאור מאמר חז"ל על פי פנימיות הדברים, כדי לראות עד כמה משתנה ההבנה אצל האדם כאשר עומד על שורש הדבר; איתא בגמרא (קידושין פא:): "רבי חייא בר אשי הוה רגיל כל עידן דהוה נפל לאפיה הוה אמר הרחמן יצילנו מיצר הרע". ויש להבין למה אמר תפילה זו בנפילת אפים דוקא? נו, פשטן שהיה

רוצה להוציא מזה מוסר השכל היה אומר: נפילת אפים הוא עת רצון, ועיקר חפצו של רבי חייא תמיד היה - להינצל מן היצר הרע ולכך גם בשעה נעלה זו ביקש על כך. נו, זה מוסר השכל די יפה, אבל עדיין אין הסבר זה מניח את הדעת, מהי ההדגשה של תפילה זו בנפילת אפים דייקא.

פותחים דף אחד בדברי האר"י הקדוש... (פע"ח שער נא פ"ב) רואים קודם את מהות המושג 'נפילת אפים'. האר"י הק' מגלה שבשעת נפילת אפים 'נופלים' הצדיקים עד עולם העשיה והם מעלים משם נשמות של רשעים. ושעה זו היא סכנה גדולה לצדיק כי עלול הוא להשאר ע"י שתידבק בו נשמת רשע שתעכב אותו במקומם למטה. וכמו שאירע ליוחנן כהן גדול שבשעה שנפל מעולם האצילות לעולם העשיה בנפילת אפים, נדבקה בו איזה נשמת רשע וגרמה לו להרשיע הוא בעצמו.

הנה לפנינו, שאם יודעים מדברי האר"י ומבינים קצת מה מתרחש בפנימיות בשעת נפילת אפים, הרי שתיכף דברי הגמרא נמצאים מובנים מאד, לא צריכים לדחוק ולפרש, הגמרא אומרת: "שבשעה שרבי חייא עשה נפילת אפים היה מעלה נשמות רשעים, ולכן חשש שלא ידבק בו כל חלק רע של הרשעים כדי שחלילה לא יורידהו הם למקומם, ולכן היה מתפלל אז - הרחמן הוא יצילנו מיצר הרע".

הרי הדברים ממש שמחים ומאירים, כבר לא צריך להוסיף כלום, אין כל קושיא ולא צריך שום תירוץ, זה ממש 'פשוט פשט'. וכך הם כל דברי חז"ל - אשר בשעה שיודעים את השורשים והיסודות, הרי הדברים מתבארים מאליהם דבר דבור על אופן, וכל ענין יש לו ביאור אחר ממה שנראה לפום ריהטא. זהו ממש פנים חדשות 'א' אנדערע תורה, ובוודאי 'ממשיכה' תורה זו חיות חדשה ונעלה בנפש האדם.

ב.

לדעת בארץ דרכך: ביאורים והסברים בתורה ובהשקפת היהדות - הדרך של דור הזה

אבל מ'חכמה' כבר יקשה עליו לעשות לעג ולקלס, כמעט לא ימצא לך שיעשה ליצנות מ'לומדות', אם אחד יעשה ליצנות מהלומדות

וקדום - 'פארצטיש' בעיני לך זה, הנה יש לו איתו את חֵבֶר מרעיו שיעשו עמו יד אחת להתלוצץ ממנו.

גם הלצים מתפעלים מחכמה

מה שהשי"ת נתן לנו בימינו דרך של חכמה והבנה הוא מחמת שדורנו זה לקוי במדת הליצנות - אנו חסרים את היכולת להחשיב יראת שמים פשוטה ותמימה כמאז ומקדם - ולכן נתנו לנו את החכמה, כי כל אחד מעריך חכמה ומתפעל ממנה.

הקדמה

פי רב אנשי השכל המהיר והפסקים החריפים ישימו רב התבוננם והסתכלותם בְּדַקוֹת הַחֲכָמוֹת וְעַמְק הַעֲיוֹנִים, אִישׁ אִישׁ כְּפִי נְטִיַת שְׂכָלוֹ וְחֲשֶׁקוֹ הַטְּבָעִי. פִּי יֵשׁ שְׂיִטְרָחוּ מְאֹד בְּמַחְקֵר הַבְּרִיאָה וְהַטְּבָע, וְאַחֲרֵים יִתְּנוּ פֶלַע עֲיוֹנָם לְתַכּוּנָה וְלְהַנְדָּסָה, וְאַחֲרֵים לְמַלְאכּוֹת, וְאַחֲרֵים יִבְנִסוּ יוֹתֵר אֶל הַקֶּדֶשׁ, דְּתִינּוּ לְמוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, מִקֵּהם בְּפִלּוּלֵי הַחֲלָכּוֹת, מִקֵּהם בְּמִדְרָשִׁים, מִקֵּהם בְּפִסְקֵי הַדִּינִים

של רבי ברוך בער זצ"ל, הרי הוא עושה צחוק ממנו בעצמו, כולם יבזו לו. הוא כבר לא ימצא חברים לליצנות הזאת, אדרבה הלצים עצמם יעשו אותו למשל ולשנינה על הטיפשות שלו שהוא אינו מבין את העומק של הלומדות הזאת. הם יאמרו לו: "אם גם מזה אתה עושה ליצנות, אות הוא שאתה לא יותר מעם הארץ וגם שכל אתה לא מבין לא 'קצות' ולא 'נתיבות', אם רק היית מבין קצת את הגאונות שלהם לא היית לועג להם".

מחמת שפלות הדור נתנו לנו את דרך החכמה

לכן מסר לנו השי"ת את הדרך הנפלאה של חכמה; שפע של חכמת התורה, חכמה קדושה שעל ידה ניתן להסביר את התורה עם בהירות עצומה - שאדם יוכל לבנות את עצמו עם השקפה בהירה ועם הסבר ברור בכל ענין תורני, ויבין דרכה לפי ערך את כל סדר הבריאה ותכליתה - באופן שיש בכוחה לעמוד נגד קליפת הליצנות, כי גם הלץ מוכרח להכניע את עצמו בפני דרך החכמה.

בדורנו קשה בדרך כלל לדרוש ברבים כדרכם של בעלי דרשנים מלפנים, אדרבה רוב השומעים מבקשים לשמוע בעיקר דברי חיזוק; שצריכים להתחזק בכל מצב ולא ליפול לידי יאוש ח"ו ולדעת שכל פעולה קטנה בעבודת השם חשובה ויקרה היא בעיני השי"ת עד מאד. ומאידך ישנם עובדי השם שחפצים לשמוע ביאורים עמוקים ו'מהלכים' שלמים בסוגיות התורה ועל פיהם הם בונים את המהלך שלהם בעבודת השם. והגם שכל זה נפלא וטוב ואדרבה ואדרבה - אבל את האמת צריך לדעת - שאין זה נובע דוקא מהגדלות שלנו... הדור שלנו הוא דור חלש! אין לנו את הערכה הנכונה ליראת שמים פשוטה ואמיתית שהיתה מנת חלקם של כלל ישראל כל השנים! יראת שמים כזאת יש לה חשיבות עצומה, האידישקייט בצורתה הישנה יקרה היא עד מאד ואנו צריכים להעריך אותה בכל לב!

הלץ מתחכם לחשוב שהינו יותר חשוב מיהודים תמימים

כאן יבואו להכיר מה בין יהודי ירא שמים - לזולתו הלץ. האברך הזה שלא זכה להשקפה נכונה ומתלוצץ מכל דבר ראוי מחמת שאצלו אינו בר חשיבות, כאשר הוא שומע שמספרים אודות מגיד מדורות הקודמים שהיה מעורר את השומעים עם דברי מוסר ותוכחה בדברים פשוטים ותמימים, וכולם פרצו בכבי מרוב התעוררות שנוצר בבית המדרש. יוציא הלץ הזה את מקטרתו (סיגריה) מכיסו וישאף ממנו מלוא ראותיו תוך כדי שיחווה תנועות ביטול בידו ויאמר: "עה, האנשים הרדודים מפעם... מה לי ולהם. אני הרבה יותר עמוק מהם, כל הסגנון שלהם מופרך בעיני... אני לא רואה את עצמי חלק מהחברה התמימים הללו". אפס כי צריך לדעת: הלמדן הזה שמתנשא על יראי השם פשוטים, על 'יהודים של פעם' - אינו אלא לץ יהיר! הוא אינו מעריך דברים שיהודי צריך להעריך.

ירא שמים מקנא בתמימות של פעם

מאידך יהודי ירא שמים כשהוא שומע מעשה כזה יאמר: "אוי הלוואי והייתי בחבורה נפלאה זו, יהיה חלקי מהם, מה אעשה אשר לדאבוני לא זכיתי ליראת שמים כזו עמוקה ותמימה, אני במצב של טומטום הלב, אני שרוי בכזה דור שפל ויתום, אני מוכרח לקבל הסבר על כל דבר, בלי הסברים אין זה נכנס ללב שלי, לצערי הרב

יראת שמים אמיתית וטהורה בלי שום הסברים לא מדבר אלי, אשרי הדור הוא שזכה לך, אני מקנא בהם, הלוואי והייתי מאותם יהודים פשוטים של פעם שלא היו צריכים להפוך עולמות בעבורם ולהסביר להם כל דבר. כל ענין של יראת שמים היה עבורם למשיב נפש ולימחי"ב רוחני, עוד יותר ממה שכל החכמה מחייבת אותי...".

כמובן שפנימיות התורה חשובה יותר מפשטות התורה, אבל עצם המציאות הזאת שאנו מוכרחים להגיע לידי החכמה הזו, הרי זו אינה אלא תוצאה מכך שאנו נשמות קטנות וחלושות בדור שפל שכזה. וכדברי הרה"ק רבי צדוק זצ"ל על מאמר חז"ל (תענית ז): "מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה כן". שהכוונה היא כלפי אדם שהוא באמת במקום נמוך... המצב שלו שפל מאד והלב שלו סגור ואטום, הנה נותנים לו מן השמים תורה נעלה ונשגבה שיוודת ממקום גבוה למקום נמוך - היכן שהוא נמצא.

בוודאי שאל לנו להתאונן על המציאות בו השי"ת שם אותנו. אם נתנו לנו את העבודה הזו - הרי שזו העבודה שלנו וזה מה שרוצים מאיתנו מן השמים ולא זולת זה. אמנם יחד עם זאת עלינו לכל הפחות לדעת, שאכן אנו במעמד ומצב נמוך ושפל, היהודים התמימים של פעם היו חשובים ונעלים מאיתנו.

ג.

עטרה ליושנה: להחזיר את ההערכה הנכונה לצדיקי אמת

שקר אין לו רגליים

ובעטיים של אלו נגרם הרבה פעמים, שישנם 'נעבעך' נשמות תמימות שחינכו אותם כל השנים עם השקר הזה והם האמינו ודבקו בגוזמאות הללו ללא פקפוק, עד אשר גדלו עם השנים - הנער כבר הפך לאיש - הם נוכחים לדעת 'שלא דובים ולא יער', כל ההפלות וההפרזות שספרו להם כל השנים אינם ולא כלום, לא מתחיל ולא נגמר! אכן הרבי הוא יהודי צדיק ואפשר ללמוד ממנו הרבה דברים טובים, אבל הוא כלל לא בדרגות הנשגבות בהם חינכו את התלמיד הזה להאמין. וכל זה גורם שבחור או אברך זה יהרהר בליבו לאמר: מי יודע אם כל הסיפורים שסיפרו לי כל השנים אודות צדיקים קודמים, יש בהם אמת כלל ועיקר! לדאבונו כבר ייתכן בדורנו שאברך יאמר בריש גלי "וכי מוכרח אני להאמין כך וכך?! הרי אותם מעלות ומופתים שמספרים על תלמידי הבשע"ט מספרים לי גם על הצדיקים בימינו, ואצלם הרי אני יודע בבירור שהם שקרים וכזבים!".

היצר מייצר בלבולי הדעת

מי שכבר בא בשנים קצת - הוא עוד זוכר קצת

דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם

אחד הענינים שבדורנו לא מעריכים כראוי ואנשים מזלזלים בו - הוא הענין של צדיקי אמת. לדאבונו הרב דורנו מאד לקוי בענין זה, וליצנות גדולה אופפת את כל התחום הזה, לא יודעים להעריך כראוי את הצדיקים מהדורות הקודמים.

אחד הגורמים העיקריים לכך הוא התעמולה השקרית שמנהלים כל מיני 'נוגעים בדבר', אם הם כתיבי העת והעיתונים למיניהם אשר יש להם 'נגיעה' בזה או כמה חסידים שרוצים להגדיל שם רבם ואת חצרם. בימינו מתנהלים החצרות בנוסח של 'מפלגה' (פארטיי) - הכל נהיה מפלגתי. וכדי להגדיל את החצר כותבים על הרבי כל מיני גוזמאות כאילו שהוא שייך לדור תלמידי הבעש"ט. כבר אי אפשר להסתפק בכך שהוא צדיק ומורם מעם אלא צריכים לכתוב עליו את מה שכתבו על הרבי רבי אלימלך... כל התוארים וכל המופתים מהחל עד גמריא, איננו חסר מאומה מכל המדרגות של חדר תלמידי הבעש"ט... הכל כדי לבנות את הפארטיי.

נקודות:

יהודי ירא שמים כשהוא שומע מעשה כזה יאמר: אוי הלוואי והייתי בחבורה נפלאה זו, יהיה חלקי מהם, מה אעשה אשר לדאבוני לא זכיתי ליראת שמים כזו עמוקה ותמימה, אני במצב של טומטום הלב, אני שרוי בכזה דור שפל ויתום, אני מוכרח לקבל הסבר על כל דבר, בלי הסברים אין זה נכנס ללב שלי, לצערי הרב יראת שמים אמיתית וטהורה בלי שום הסברים לא מדבר אלי

~

צריכים להיזהר ולהתרחק מליצנות שיש בזמננו, צריכים לחזור ולהחשיב את הגדולים שלנו! צריכים לדעת ולהעריך את ההשראת השכינה שראו אצלם ואת כל המדרגות שבאים עם זה בחדא מחתא. להחשיב את השלימות שלהם בתורה, את השלימות שלהם במידות ובחסד, לדעת לייקר את היראה, ואהבה שלהם, את הסייעתא דשמיא שלהם

הצדיקים הם למעלה מהשגת אנוש

אני הכרתי כמה צדיקים מהדור הקודם ואפשר לומר בהדיא שהם היו גדולים שלא לפי ערך כלל; אני יכול לומר בנאמנות "הרה"ק מסאטמאר היה למעלה מהשגתינו", ו-כמו כן כמה וכמה צדיקים מדור הישן - כמה שרק מדברים אודותיו ומספרים ממנו גדולות ונצורות אין זה המעין דמעין' מגדלותו האמיתית! לא ניתן להעביר ולמסור את גדלותו 'וואס ער איז געווען' כי מדרגות רוחניים אי אפשר להעביר לאחרים.

אי אפשר לשער מה זה אומר... אדם שבכל מקום שהולך יש שם השראת השכינה! היו יכולים לראות ולמשש את זה בידיים. כמובן שמי שרוחק לגמרי מקדושה לא ראה כלום. האלשיך הקדוש אומר שאפילו בבית המקדש, מי שלא היה עובד ה' לא ראה שם כלום...

כי אם לא נמצאים בתוך הענין' - לא מחפשים את זה ולא חושבים על זה - אכן גם לא מרגישים שום דבר. אבל מי שכן זכה לאיזה הרגש של קדושה, הרגיש בלי ספק שהוא צדיק אמת. הוא הרגיש איך שכל כולו חטיבה אחת של השראת השכינה. אם התפללו במחיצתו או ששמעו ממנו דברי תורה - הרי שראו שהצדיק דבוק בשכינה הקדושה 'ער האט די שכינה פאר די אויגן'.

אלכה ואשובה - להעריך את הצדיקים כראוי

צריכים להיזהר ולהתרחק מליצנות שיש בזמננו, צריכים לחזור ולהחשיב את הגדולים שלנו! צריכים לדעת ולהעריך את ההשראת השכינה שראו אצלם ואת כל המדרגות שבאים עם זה בחדא מחתא. להחשיב את השלימות שלהם בתורה, את השלימות שלהם במידות ובחסד, לדעת לייקר את היראה ואהבה שלהם, את הסייעתא דשמיא שלהם, את ההרגש הנכון שהיה להם בכל ענין, את השמירה דלעילא שלהם, את הקיבול תפילות שלהם ואת המופתים שלהם.

כל אלו הם מדרגות שהצדיקי אמת שלנו היו להם אותם אחת לאחת. אי אפשר להתווכח עם המציאות, אם היו אנשים נעלים ונשגבים מבינתנו. אנו מוכרחים להתבטל אליהם. ומי שאינו מאמין בכך ואינו יוצא מגדרו מרוב התפעלות מהם - הינו לץ אמיתי. הוא מתייחס ב'קלות ראש' לתחום שדורש 'כובד ראש'. יה"ר שאכן נזכה לדעת את ערכם של צדיקי האמת.

כל דבר שיש לו שייכות עם 'מאדערנקייט', ואף על פי שגם רבי מנחם היה רחוק מאד מזה, אבל בכל זאת להקדושותיו של רבי בונם לא היה שיעור. הלכה הרבנית והסירה מן הבית כל דבר מחודש, שלא יקפיד רבי בונם ח"ו. אחר זמן מה כאשר פנה רבי בונם לחזור לביתו, שלחה הרבנית לשאול אותו אם היה מרוצה מן הדירה. ענה רבי בונם ואמר כי אכן היה מרוצה מאד, אבל היה דבר אחד שהפריע לו, שהיה איזה 'שטיח' (קארפיט) קטן בכניסת הבית לנגב את הנעליים כאשר באים מן הרחוב, וזה היה יותר מדי 'מאדערן' עבורו...

פעם אחת כאשר היה ב'אמשינאו', וכבר התכונן לשוב ולחזור אל ביתו, ליוה אותו הרה"ק רבי מנחם לדרכו יחד עם ציבור גדול של חסידים. אכן כאשר רק עלה הרה"ק רבי בונם אל ה'קאלעס' (מרכבה), תקפה אותו פתאום 'חלשות' גדולה והרגיש מאד לא טוב, עד שהוכרח לרדת מן המרכבה ולחזור אל הבית לנוח קצת. כאשר חזר לכחותיו, שאלו אותו מה גרם לחולשתו הפתאומית, ענה רבי בונם כי שם לב שבין המלוים היה אחד מלובש בבגד אשר צד השמאל מונח על הימין...

מאמשינאו כי פעם נכנסה בתו לפניו מפני איזה צורך, אבל הוא לא היה מסתכל אפילו על צורת בתו, וכך פנה אל הגבאי ושאל אותו מבלי להסתכל בה: 'וואס וויל זי?' (מה היא רוצה?). [פעם כאשר סיפר האדמו"ר מאמשינאו מעשה זה, שאלתי אותו הרי לא ראו אצל שאר צדיקים הנהגה כזאת? ענה לי: 'ביסט גערעכט, דער זיידע האט טאקע נישט געהאלטן דערפון' (אחה צורק, זקני - רבי מנחם מאמשינאו - אכן לא הסכים לה). וכמובן שכל צדיק וצדיק יש לו דרך ומהלך שלו ו'יאחו צדיק דרכו', והוא היה יודע מה הוא צריך לעשות, ולפעמים עשו צדיקים דברים שאינם הוראה להלכה אלא בכחי' 'לגרמיה הוא דעביד'.

היו מחמיר בחומרות גדולות בענין הזהירות מחמץ בפסח, והיתה לו דירה מיוחדת רק לימי חג הפסח, ולא נכנסו בדירה זו במשך כל השנה. פעם שכחו איזה בגד באותה הדירה בימי חג הפסח, ונזכרו מזה רק אחר ימי החג, ורצו להיכנס כדי לקחתו. אבל הרה"ק רבי בונם לא הרשה את הדבר, ואמר כי ימתינו עם הבגד עד לחג הפסח הבא, כי הקפיד מאד שתהיה הדירה סגורה במשך השנה כולה.

וכך גם היה מקפיד מאד בכשרות המצות לפסח, ולא היה אוכל מצות בימי פסח כלל, אלא רק את ה'כיתיים' בלילי הסדר. ועבור 'כיתיים' אלו היה מצוה לפני כל פסח לבנות תנור חדש לאפיית המצות, ועם כל זה לא היה מרוצה כמעט אף פעם מן המצות שיצאו לו.

והנה הרה"ק רבי בונם החזיק בקשרי ידידות אמיצים עם שאר בשרו הרה"ק רבי מנחם מאמשינאו זי"ע [בנו של דודו הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינאו זי"ע]. פעם נפגש עם רבי מנחם בסוף ימי הקיץ, אחר שלא נפגש עמו כבר כמה חודשים. וביקש רבי בונם לשמח אותו בכשרה טובה, ואמר לו בשמחה: 'לעצטע פסח האב איך געהאט גוטע מצות!' (בחג הפסח האחרון היו לי כבר מצות טובות!), כי זה היה נחשב אצלו לכשרה טובה ביותר. אחד מחסידי רבי מנחם שהיה באותו מעמד, שמע את הדברים וחיך לעצמו, כי היה הדבר פליאה בעיניו לספר על המצות בסוף הקיץ. אכן כאשר חזרו רבי מנחם ומלויו לבית האכסניה, אמר רבי מנחם דברי מוסר בחריפות לאותו החסיד, וגער בו: 'לא די דו האסט נישט דער חביבות המצוה וואס דער איד האט, שמייכלסטו נאך?!' (לא די שאין לך את חביבות המצוה שיש ליהודי זה, אתה עוד מחיין?!).

פעם היה הרה"ק רבי מנחם ב'אטוואצק', ופתאום הגיע אחד ודפק בדלת הבית, וכאשר פתחו את הדלת ראו כי הוא גוי. שאל רבי מנחם את בני הבית בבדיחותא, איך יתכן שגוי זה עוד לא התגייר, כאשר הוא דר בעירו של רבי בונם...

מגודל פרישותו וקדושתו לא היה רבי בונם יכול לסבול כל שמץ של 'מאדערנקייט' (מודרניות), ושנא זאת עד מאד. פעם אחת ביקר ב'אמשינאו', ומסר לו הרה"ק רבי מנחם את דירתו למשך כל ימי שהותו שם. אכן הרבנית מאמשינאו ידעה שאין הוא טובל

הרה"ק רבי שמחה בונם מאטוואצק זי"ע בן הרה"ק רבי מנחם מענדל מוואראקא זי"ע, היה איש קדוש מופלא ונשגב בקדושתו ופרישותו, והיה מחמיר גדול בדקדוקי הלכה, ובכל מנהגיו התנהג בחומרות יתירות עד מאד שלא כדרך הטבע, וכך גם היה יודע כבעל מופת מופלא. והנהיג את עדתו באטוואצק אשר בפולין, ובסוף ימיו עלה לארץ הקודש ונסתלק בטבריה, ושם מנוחתו כבוד בבית החיים העתיק. וכ"ק אדמו"ר מאמשינאו זי"ע היה מרבה לספר אודות קדושתו ועבודתו בקודש.

כאשר התמנה לרבי על עדת חסידי וואראקא, היה ממש צעיר לימים, כי אביו רבי מענדל'ע נסתלק בהיותו בן מ"ט שנים בלבד. אכן מיד כאשר קיבל הרה"ק רבי בונם על עצמו את עול ההנהגה, עשה זאת עם כל החריפות, והיה הולך עם גבאים ומשמשים כוקן ורגיל. באותה תקופה הלך לבקר אצל הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זי"ע, שהיה עוד ידירו של זקינו הרה"ק מוואראקא זי"ע. אכן רבי יענקל'ע לא הסכים עם זה שהוא כבר נוהג כ'רבי', כיון שהיה עדיין צעיר מאד, לכן נתן לו להמתין בין כל הבאים לפניו. וכך גם כאשר הגיע תורו של רבי בונם להיכנס, לא נתן לו לשבת אצלו כמו שמתאים לרבי ומנהיג עדה, אלא הניחו עומד לידו. ופנה אליו הרה"ק רבי יענקל'ע ושאלו: 'דער זיידע איז געוועהן תורה, דער טאטע איז געוועהן חכמה, וואס איז ווייטער?' (סבך היה 'תורה', אבך היה 'חכמה', מה הלאה?). ענה לו רבי בונם: 'אברהם אבינו האט געדארפט גראבן, יצחק אבינו האט געדארפט גראבן, יעקב אבינו האט שוין נישט געדארפט גראבן' (אברהם אבינו היה צריך לחפור - גארות, יצחק אבינו היה צריך לחפור, יעקב אבינו כבר לא היה צריך לחפור), נהנה רבי יענקל'ע וקרא אליו בחביבות: 'ווארקער רבי, זעצט אייך!' (הרבי מוואראקא, התיישב נא).

[בזמנינו יש להבהיר מעשה זה, והרי מי לנו גדול מרבי בונם שהיה עובד ה' מופלג, ולא נח ולא שקט מלעבוד בכל הכוחות בחומרות יתירות עד מאד. אלא שאמר את הדברים האלו בענותנותו הגדולה, כאשר לא רצה לתלות בזכות עצמו, אלא רק באבותיו הקדושים].

אחת מן החומרות שהיה נוהג בענייני הלכה, היה בענין הרחיקת בשר וחלב, כאשר באותו 'מעט לעת' שאכל מאכל של בשר, לא היה אוכל מאכלי חלב או שותה משקה של חלב. וגם אחר אותו 'מעט לעת' היה מדיח את פיו י"ג פעמים, לפני שהתחיל באכילת או שתיית חלב. ובחג השבועות שצריכים לאכול בשר בסעודת יום טוב, ונוהגים גם לאכול מאכלי חלב באותו 'מעט לעת'. היה רבי בונם מצוה להכין 'קיכל' (מאפה) 'פרוה', והיו מעבירים אותו דרך ה'קען' (מטבח) של החלב, וזה היה נחשב אצלו למאכל חלב. וגם לפני אכילת 'קיכל' זה, היה מדיח את פיו כמנהגו.

גם בהנהגות וגינותי קדושה היה הרה"ק רבי בונם נוהג בהקפדה יתירה, כמו שסיפר כ"ק אדמו"ר